FORVALTNINGSPLAN FOR
ANDENES FYRSTASJON
ANDØY KOMMUNE • NORDLAND FYLKE

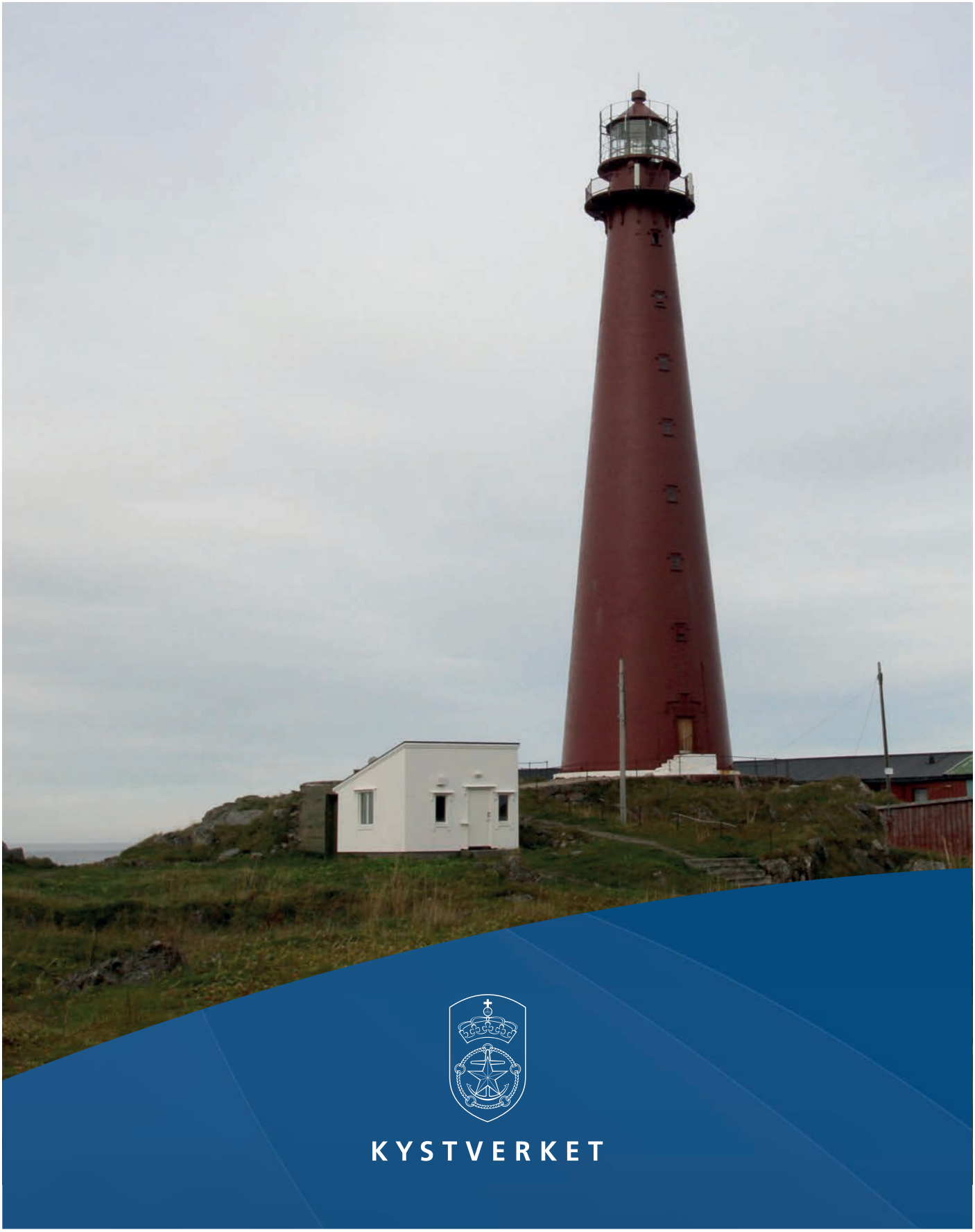

KYSTVERKET

INNHOLD

GENERELL DEL

Kystverkets fyrstasjoner....3
Innledning 3
Fredningsprosessen....3
Fredning av bygningene....3
Fredning av området som helhet....3
Hensynet til den tekniske driften av fyrstasjonen 3
Vernemyndighet....3
Kravet om forvaltningsplan....3
Hensikten med forvaltningsplanen 3
Ny bruk – på fyrenes premisser....4
Vern gjennom bruk – viktigheten av gode leietakere 4
Forholdet mellom fredningsvedtaket og forvaltningsplanen 5
Formidling 5
Generelle retningslinjer for tiltak på fyrstasjonene....5
Krav til dokumentasjon av endringer og større vedlikeholdsarbeider....6
Krav til håndverkere 6
Vedlikeholdshåndbok....6

Noen generelle punkter om antikvarisk bygningsvern og vedlikehold....6
Grunnholdninger til vern 6
Råd for vedlikehold og istandsetting - grunnprinsipper: 6
Vedlikehold - definisjon og faglige prinsipper 6
Tilbakeføring....7

SPESIELL DEL

Andenes fyrstasjon....8
Kart og situasjonskart....9
Kart over det fredete områder 10
Faktaopplysninger om Andenes fyrstasjon....11
Kart over Kystverkets eiendom ved fyret....12

Bygningspresentasjoner
Fyrtårn 14

Det fredete området 20

Vedlegg 1: Oversikt over Kystverkets fyrstasjoner. 21
Vedlegg 2: Fredningsvedtak for Andenes fyrstasjon. 22
Vedlegg 3: Tilstandsoversikt Andenes fyrstasjon....32
Vedlegg 4: Tilstandsanalyse av Andenes fyrstasjon
Fyrtårnet 33
Maskinhuset 37

Forsidefoto og foto i den spesielle delen er tatt 26/9-2016 av Kystverket, hvis ikke annet er angitt.

GENERELL DEL

Tranøy fyrstasjon på Hamarøy, Nordland. Foto: Kystverket.

Kystverkets fyrstasjoner

Innledning

Fyrstasjonene forteller om en spesiell og svært viktig del av norsk historie. Satsingen på utbyggingen av fyrvesenet er en av de største i den norske stats historie, og utbyggingen av fyrstasjonene har bidratt til å utvikle Norge til den sjøfartsnasjon vi har vært og fremdeles er. Fyrstasjonene er også omfattet av en stor og stadig økende interesse, og ikke minst har de ofte en sterkt identitetsskapende funksjon for lokalbefolkningen. De fleste fyrstasjoner er monumenter i kystlandskapet, og Kystverket er som eier forpliktet til å forvalte disse kulturminnene med respekt for dem som har vært med på å bygge opp den maritime infrastrukturen vi i dag forvalter, og med omtanke for dem som kommer etter oss.

Fredningsprosessen

På bakgrunn av ”Nasjonal verneplan for fyrstasjoner”, som kom i 1997, fattet Riksantikvaren i tiden frem til 2001 vedtak om fredning etter kulturminneloven av 83 fyrstasjoner. Av disse er i dag 68 helt eller delvis fremdeles i Kystverkets eie (se oversikten i vedlegg 1). I 2001 besluttet Stortinget at de siste 31 bemannede fyrstasjonene skulle avbemannes, og denne prosessen ble avsluttet i 2006. Gjennom tidene er mange fyrstasjoner solgt, men i St.prp. nr. 29 (2006 – 2007) ble den da pågående avhendingsprosessen stoppet, og det ble bestemt at Kystverket skulle eie fyrstasjonene (med unntak for mulig overføring til Direktoratet for naturforvaltning). Samtidig ble det bestemt at Kystverket skulle stå for utleie slik at fyrstasjonene kunne gjøres tilgjengelige for allmennheten. Dette innebærer at ”vern gjennom bruk” vil være et viktig prinsipp for etatens forvaltning av fyrstasjonene.

Fredning av bygningene

Bygningene på fyrstasjonen er fredet i henhold til § 15 i kulturminneloven. Dette innebærer at det ikke er tillatt å rive bygningene eller deler av disse, eksteriøret må ikke bygges om, heller ikke interiøret der dette er særskilt nevnt. Planløsningen kan ikke endres, og det kan ikke skiftes ut bygningselementer eller materialer. Alt vedlikehold og istandsetting skal utføres med tradisjonelle materialer og metoder tilpasset bygningenes egenart og opprinnelige bygningstekniske løsninger.

Fredning av området som helhet

Området rundt bygningene er fredet i henhold til § 19 i kulturminneloven. Hensikten er å bevare anleggets virkning i landskapet, og sørge for at anleggets karakter blir bevart. Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre områdets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen. Eldre strukturer som gjerder, rekkverk, jordkjellere, tekniske installasjoner osv skal ikke fjernes eller endres uten at det har vært nødvendig kontakt med vernemyndighetene. Det er viktig å bevare stedets egenart, og dette gir også en sentral premiss for hvordan det kan legges til rette for ny bruk av fyreiendommene.

Hensynet til den tekniske driften av fyrstasjonen

I fredningsvedtakene står det at fredningen ikke skal være til hinder for den tekniske driften av fyrstasjonen. Dette betyr imidlertid ikke at Kystverket uten videre kan fjerne eller gjøre endringer på teknisk utstyr, selv om dette er sikkerhetsmessig begrunnet. Andre formuleringer i de forskjellige fredningsvedtakene gjør også at det kan være nyanser i hva som er tillatt og hva som er søknadspliktig. Generelt er det best å gå ut ifra at alle tiltak er søknadspliktig, spesielt i selve fyret, som er interiørfredet. Det er viktig at regionen har en god dialog med vernemyndighetene i en tidlig fase, ikke minst fordi etaten da kan få veiledning slik at planlagte tiltak kan bli gjennomført på en måte som også best mulig ivaretar hensynet til kulturminnet.

Vernemyndighet

Ansvaret for den konkrete oppfølgingen og forvaltningen av fredningsvedtakene for de enkelte fyrstasjoner er delegert fra Riksantikvaren som nasjonal vernemyndighet til fylkeskommunenes regionale kulturminneforvaltning. Det er følgelig fylkeskommunen som skal behandle søknader om dispensasjon ved tiltak som krever slik tillatelse, og det er den aktuelle region i Kystverket som kan sende søknad om dispensasjon.

Kravet om forvaltningsplan

I henhold til kgl. res. av 1. september 2006 skal det utarbeides forvaltningsplan for alle fredede eiendommer i statens eie. I forskrift om fredning av statens kulturhistoriske eiendommer er det bestemt at forvaltningsplanene skal forelegges Riksantikvaren, som skal sikre at innholdet ivaretar formålet med fredningen.

Hensikten med forvaltningsplanen

Forvaltningsplanen skal både gi kunnskap om viktige generelle prinsipper for forvaltningen av fyrstasjonene som fredede kulturminner, og gi forståelse for det helhetlige miljøet og det særpreget som karakteriserer den enkelte fyreiendommen, og som skal ivaretas i vernesammenheng.

Hensikten er å sørge for et best mulig utgangspunkt for å stille de rette spørsmålene og finne de rette løsningene når det gjelder vedlikehold, bruk og utvikling av den aktuelle fyrstasjonen.

Forvaltningsplanen består av en generell del, som er felles for alle fyrstasjonene, og en spesiell del, som omhandler den enkelte fyrstasjon.

Forvaltningsplanens spesielle del vil inneholde:

- Relevante eiendomsdata
- Presentasjon av fyreiendommen som helhet, de enkelte bygninger, anlegg og tekniske installasjoner, og området.
- Vurdering av utviklingsmuligheter for fyrstasjonen som helhet samt for de enkelte bygninger
- Eventuelle spesielle forhold for den aktuelle fyrstasjon
- Bygnings- og konstruksjonsdokumentasjon (foto og tegninger)
- Tilstandsanalyse, eventuelt med konkrete forslag til tiltak
- Historisk dokumentasjon
- Fredningsvedtaket

Når det gjelder historisk dokumentasjon, vil ikke den kunne være uttømmende i forvaltningsplanen for den enkelte fyrstasjon. Det er derfor viktig at man ved planlegging av konkrete tiltak, som tilbakeføring eller formidling, går aktivt inn for å finne ytterligere informasjon. Her vil Senter for eiendom og kultur og Kystverkmusea kunne bistå regionene og leietakerne.

Senter for eiendom og kultur har ansvaret for koordineringen av etatens arbeid med forvaltningsplaner. Utarbeidelsen av de konkrete forvaltningsplanene for de enkelte fyrstasjonene gjøres i nært samarbeid mellom regionene og Senter for eiendom og kultur.

Ny bruk – på fyrenes premisser

Ny bruk gjør det ofte ønskelig og noen ganger nødvendig med endringer av bygninger og tilrettelegging på området. Det er viktig å bruke tid på å vurdere hvordan slike tiltak kan gjøres så skånsomt som mulig, og uten at fyreiendommens egenart blir skadelidende. En liten endring ett sted kan virke harmløs, og det samme kan en annen et annet sted, og en tredje… men summen av disse delene kan bli en dårlig helhet som gir en lite harmonisk utvikling av stedet. Forvaltningsplanen skal bidra til at det blir lettere å ha helheten for øye når mulige endringer vurderes. I gjennomgangen av fyreiendommen som helhet og de enkelte bygninger blir det konkretisert forhold som det vil være viktig å ta hensyn til ved planlegging av større vedlikeholdsarbeider og endringer, og det indikeres mulige bruksområder og utviklingspotensiale som Kystverket mener vil ivareta stedets egenart. Enkelte steder er det naturlig å gi klare føringer om hvor det vil være aktuelt å vurdere tilbakeføring, og eventuelt til hvilken epoke.

Fra Store Torungen. Foto: Kystverket.

Det lar seg oftest gjøre å finne gode løsninger som forener vern med ny bruk, selv om løsningene kan bli annerledes enn det man først så for seg. Å finne slike løsninger krever grundighet, vilje og kompetanse i både planlegging og gjennomføring av arbeidene. Felles samtaler mellom Kystverket som eier, leietaker som bruker, kommunen som forvalter av plan- og bygningsloven og fylkeskommunen som forvalter av fredningsvedtaket, vil ofte være vel anvendt tid – og ikke minst hvis diskusjonene kan finne sted nettopp på fyrstasjonen. Stedet er i høyeste grad part i saken, og kan ofte gi føringer gjennom sin tilstedeværelse!

Vern gjennom bruk – viktigheten av gode leietakere

Kystverket er avhengig av et samarbeid med leietakere som er interessert i å bidra til å ta vare på den viktige kulturarven som fyrstasjonene representerer. Etaten vil i liten grad selv kunne benytte den bygningsmassen som er på fyrstasjonene utover de bygningene som er direkte knyttet til den tekniske driften av navigasjonsinstallasjonen, slik som maskinhus og fyrtårn. Vern gjennom bruk forutsetter et aktørsamarbeid, der gjerne også lokale og regionale myndigheter er engasjert, enten som leietakere, eller som aktive premissleverandører og bidragsytere i utviklingen av stedet.

Kystverket benytter en standard leieavtale ved utleie av fyrstasjoner, også for de som ikke er fredet. Avtalen har følgende generelle formål og forutsetninger:

- Uavhengig av om eiendommen er helt eller delvis fredet, skal eiendommen bevares og sikres som kulturminne, og eiendommens egenart skal bevares.

- Leietaker skal ivareta og videreutvikle allmennhetens adgang til fyreiendommen. Leietakers aktivitet på stedet må tilpasses allmennhetens intereser slik at den ikke kommer i konflikt med disse interessene.
- Leietaker forplikter seg til å holde utleier løpende orientert om planene for utviklingen og bruken av leieobjektet.
- Utleier vil bidra med rådgivning ved videre vedlikehold og istandssetting av leieobjektet. Utleier vil løpende vurdere mulighetene for å bidra til vedlikehold og/eller oppgradering av leieobjektet ut fra de til enhver tid gitte budsjettrammer.
- Leietaker må ikke bruke, eller tillate at andre bruker, leieobjektet til bolig.
- Leietaker forplikter seg til å legge særlig vekt på miljøvern i forhold til bruk og vedlikehold av leieobjektet.

I tillegg skal det formuleres egne punkter som uttrykker formål og forutsetninger for leieforholdet ved den enkelte fyrstasjon. En slik formålsparagraf i en leieavtale understreker nødvendigheten av et nært samarbeid og tett kommunikasjon mellom Kystverket og leietakerne – dette er ikke et vanlig leieforhold, men gjelder samarbeid om et kulturminne!

Avtalen omtaler også samarbeidet om vedlikeholdsarbeidet på fyrstasjonen. Det er Kystverket som i siste instans er ansvarlig for å sette opp arbeidsprogram for det enkelte år og gi nødvendige føringer for hva som skal gjøres og på hvilken måte. Bortsett fra ved kritiske hendelser, slik som ved stormskader, skal ikke leietaker utføre noen tiltak på eiendommen uten at dette er godkjent av eier. Det er også eier som er ansvarlig for at alle nødvendige tillatelser er innhentet fra vernemyndighetene.

Kjeungskjæret fyrstasjon, Sør-Trøndelag. Foto: Kystverket.

Forholdet mellom fredningsvedtaket og forvaltningsplanen

Fredningsvedtaket er styrende for forvaltningen av fyreiendommen, og er rettslig bindende. Forvaltningsplanen er ikke rettslig bindende, men uttrykker Kystverkets vurdering av hva som vil være en naturlig presisering og konkretisering av fredningsvedtaket, og etatens oppfatning av hvordan den fredede eiendommen bør utvikles. Konkrete tiltak kan ikke gjennomføres uten at vernemyndighetene har fattet vedtak om at de kan iverksettes. Det er Kystverket i den enkelte region som søker vernemyndighetene i det aktuelle fylke om tillatelse til tiltak.

Formidling med nytt elementsystem i betong. Foto: Kystverket.

Formidling

Fyrstasjonene er nasjonale kulturminner som skal dokumentere en viktig del av vår maritime kulturarv og Kystverkets historiske innsats for å trygge ferdselen til sjøs. Samtidig er det et mål med fredningen at kunnskap om disse kulturminnene og deres historiske kontekst skal kunne formidles til allmennheten. Det er derfor viktig at all ny bruk bidrar til kunnskapsformidling og opplevelse av historien. Kystverket vil i samarbeid med Kystverkmusea (ved Lindesnes fyrmuseum) lage retningslinjer for utarbeidelse av formidingsplaner for de enkelte fyrstasjonene, i et samspill mellom etaten, etatsmuseene og leietakerne. Det er videre utarbeidet en skiltmal for de fredede fyrstasjonene, for å gi etatens formidling av egen kulturhistorie et helhetlig, nasjonalt preg. Denne skiltmalen vil være styrende for hvordan utendørs informasjon og skilting utformes på de fredede fyrstasjonene. All utendørs informasjon skal godkjennes av Kystverket på forhånd.

Generelle retningslinjer for tiltak på fyrstasjonene

På alle de fredete bygningene skal eksteriøret bevares mest mulig uendret. Enkelte bygninger er svært autentiske, mens andre er sterkt endret og modernisert. Ulike typer tiltak, som tilbakeføring og utskifting av bygningsdeler, vil derfor bli vurdert ulikt fra bygning til bygning.

Interiørene har for de aller fleste av fyrstasjonene ikke et like sterkt formelt vern som eksteriøret – unntaket er selve fyrtårnene, som er interiørfredet. For de øvrige bygningene er planløsning og konstruksjoner normalt omfattet av de enkelte fredningsvedtakene. Imidlertid bør en ved interiørmessige oppgraderinger og endringer legge vekt på å bevare størst mulig autentisitet med tanke på den historie fyrstasjonen skal formidle. Denne intensjonen må samtidig avveies i forhold til behovet for nødvendig bruksmessig oppgradering.

Krav til dokumentasjon av endringer og større vedlikeholdsarbeider

Alle endringer og større vedlikeholdsarbeider på en fredet bygning eller et fredet område skal dokumenteres. En søknad om tillatelse inneholder et minimum av beskrivelse av tiltaket, men dette er ikke tilstrekkelig dokumentasjon. Det vil bli gitt nærmere retningslinjer for hvordan nødvendig dokumentasjon skal utføres og arkiveres.

Krav til håndverkere

Generelt må håndverkere som arbeider på fredete bygninger, ha nødvendig kunnskap og erfaring fra antikvarisk arbeid. Det er viktig å ha den rette holdningen til dette arbeidet, beherske aktuelle teknikker, og å ha faglig grunnlag for å kunne ta riktige valg når det gjelder materialer og metode.

I noen tilfeller vil det være nødvendig med spesialkompetanse for at resultatet skal bli tilfredsstillende. Dette kan være ved restaurering av vinduer, dokumentasjonsarbeid, blanding av maling etter historisk resept, konserveringsarbeider mm. Når vernemyndigheten gir tillatelse til endringer, kan det settes vilkår om at utførende håndverkere har antikvarfaglig kompetanse.

Geitungen fyrstasjon, Rogaland. Foto: Kystverket.

Vedlikeholdshåndbok

Det er behov for å sammenfatte retningslinjer for vedlikehold av fyrstasjonene, både de fredede og de ikke fredede, i en egen vedlikeholdshåndbok, og Kystverket er nå i ferd med å utarbeide en slik veileder. Denne prosessen vil også innebære nær kontakt med ulike vernemyndigheter, for å finne frem til løsninger som i størst mulig grad kan være felles for etatens fredede bygninger. I og med at søknad om dispensasjon avgjøres av den enkelte fylkeskommune, kan tolkning av og praksis i oppfølging av fredningsvedtakene variere noe fra fylke til fylke. En vedlikeholdshåndbok bør kunne bidra til å harmonisere praksis ut fra et nasjonalt perspektiv, selv om den naturligvis ikke vil kunne erstatte kravene til saksbehandling i den enkelte sak.

Noen generelle punkter om antikvarisk bygningsvern

Grunnholdninger til vern

Kulturminner er en viktig del av vår samlete kulturarv. Bygningene dokumenterer tidligere tiders samfunnsforhold, levekår, liv og gjøremål, byggeskikk og håndverksteknikker.
Gamle bygninger er ikke-fornybare ressurser, og de er primærkilder til kunnskap om fortida. Alle andre nedtegnelser, fotografier og registreringer innebærer grader av fortolkning. Bygningene er derfor en unik kilde til kunnskap og et umistelig grunnlag for framtidig forskning, enten det gjelder levekår, byggeteknikk, dekordetaljer eller lignende. Ved framtidig bruk og modernisering er det viktig at vi i minst mulig grad reduserer bygningenes verdi som historisk kilde. Som hovedregel skal man være svært varsom med å fjerne elementer i en fredet bygning – alle de historiske epokene som har nedfelt seg i det fysiske bygningsmiljøet, forteller en historie om bygningens og stedets utvikling. I noen tilfeller kan man imidlertid bli nødt til å prioritere mellom ulike faser. Unntaksvis kan det også vært aktuelt å tilbakeføre en bygning til en dokumentert tidligere tilstand.

Råd for vedlikehold og istandsetting - grunnprinsipper innen bygningsvernet

De viktigste grunnprinsippene er:

- Mest mulig av alle deler av bygningen skal bevares. Derfor må inngrepene ved vedlikehold og utbedring være så små som mulig.
- Det er bedre å vedlikeholde framfor å reparere, og det er bedre å reparere framfor å skifte ut.
- Det må brukes tradisjonelle materialer og metoder, både ved vedlikehold og eventuell utskifting.
- Skjulte deler av bygningen (konstruksjoner) er like viktige å ta vare på som synlige (overflater).
- Hvis man må endre, er det bedre å føye noe til enn å fjerne originale eller gamle deler. Det beste bygningshistoriske ”arkivet” er bygningen selv.
- Gamle ombygginger og endringer av en bygning er ofte viktige å bevare. De kan fortelle om bygningens livshistorie gjennom skiftende stilretninger og bruk.
- Når noe fjernes eller endres, skal aktuell dokumentasjon bli nedtegnet og arkivert. I spesielle tilfeller sikres dokumentasjonen ved lagring av den fjernete bygningsdelen (nærmere retningslinjer vil bli utarbeidet for dette).
- Endringer skal om mulig være reversible. Når behovene endrer seg, kan de nye elementene fjernes og bygningen kan framstå slik den var før endringen.

Vedlikehold – definisjon og faglige prinsipper

Hovedregelen er at løpende vedlikehold utføres uten at vernemyndighetene trekkes inn, mens man må søke tillatelse for endringer. Grensen mellom vedlikehold og endring kan være vanskelig å definere, og ulike aktører kan ha ulik oppfatning av begrepene. Kulturminnevernets definisjon av vedlikehold er snever, i den hensikt å ivareta kulturhistoriske verdier.

Mange eiere har i beste mening utført ”vedlikeholds-arbeid” på en slik måte at vernemyndighetene vurderer dette som endring/inngrep, som i verste fall er skadelig for kulturminnet. Dette kan for eksempel være bruk av for tett maling, som med-fører av-skalling og råteskader, eller utskifting av opprinne-lige bygningsdeler som burde blitt istandsatt av en kyndig restaureringshåndverker. Vedlikeholdet av en fredet bygning er underlagt kulturminneforvalt-ningens overvåkning. Det kan oppstå usikkerhet om hva man kan utføre uten å spørre, og når man må søke om tillatelse.

Hovedprinsippet for vedlikehold av gamle bygninger er å bevare mest mulig av de gamle bygningsdelene og å hindre skader. Dette gjelder både synlige og skjulte konstruksjoner og elementer. Vedlikeholdet skal om mulig skje på samme måte som da huset ble bygget, med samme teknikk, utførelse og materialbruk. I praksis vil dette noen ganger bety merarbeid, andre ganger krever det bare omtanke og kompetanse.

Homlungen fyrstasjon, Østfold. Foto: Kystverket.

Ved å bevare de gamle bygningsdelene og overflatene beholder bygningen sin autentisitet, og dermed sin vitenskapelige kildeverdi og opplevelsesverdi. En kopi kan aldri fullt ut erstatte de opprinnelige bygningsdelene. Selv om kopien er nøyaktig likt utført, er minst to dimensjoner gått tapt:

1. Aldersverdien: Spor av ”tidens tann” er borte. Vi kan ikke lenger berøre de samme materialene som våre forgjengere.

2. Sannhetsgehalten: Hvordan kan våre etterkommere vite at kopien er nøyaktig utført?

Kan de stole på at historien og byggeteknikken som formidles, er identisk med den opprinnelige?

Større vedlikeholdsarbeider og endringer

Det må søkes om tillatelse for større vedlikeholds-arbeider, større reparasjoner og endringer i en fredet bygning. Som oftest blir det gitt tillatelse når endringene er små og tiltaket er nødvendig for fortsatt bruk. Kulturminneforvaltningens oppgave er å passe på at det ikke blir gjort så mange endringer i årenes løp at det til slutt er lite igjen av det opprinnelige huset.

Eksempler på større vedlikeholds-/ istandsettingsarbeider som krever tillatelse:

- endring av utvendig malingtype/farge, fjerning av eldre malinglag, overmaling av dekor og lignende
- vedlikehold av utvendig kledning som innebærer et betydelig omfang utskifting av råteskadet virke
- restaurering av vinduer der det er råteskader som innebærer betydelig innspunsing av nytt virke og forbedring/endring av tekniske løsninger

Eksempler på andre endringer som krever tillatelse:

- utskifting av bygningselementer, som utvendig panel, vinduer og ytterdører
- tildekking eller fjerning av eksisterende utvendige overflater
- oppsetting eller riving av innvendige lettvegger
- installering av våtrom eller kjøkken
- etablering av infrastruktur, rørføringer, ventiler etc.
- fasadeendringer
- oppføring av tilbygg
- tilbakeføring til tidligere dokumenterbar tilstand

Et overordnet prinsipp er at alle endringer om mulig skal gjøres reversible, slik at de i framtida kan la seg tilbakeføre. Endringer og tilføyelser skal kunne fjernes uten at bygningen blir forringet. I praksis kan dette eksempelvis innebære at nye skillevegger festes slik at de lett kan fjernes uten å sette merkbare spor.

Tilbakeføring

Når vernemyndighetene skal vurdere forslag til endringer, vil de ta hensyn til hvilken periode – eventuelt flere perioder – i bygningens historie som fredningen søker å bevare. Hvis det er foretatt endringer i nyere tid, kan det i noen få tilfeller være aktuelt å tilbakeføre bygningen til et tidligere eller opprinnelig utseende. Dette kan gjelde et helt eksteriør, deler av bygningen, enkelte rom eller mindre bygningsdeler og detaljer. Følgende premisser og forutsetninger bør ligge til grunn for at en tilbakeføring skal kunne vurderes:

- Det foreligger sikker, god og tilstrekkelig dokumentasjon (tegninger, fotografier eller lignende) av den opprinnelige situasjonen.
- Tilbakeføring basert på gjetting kan normalt ikke godtas.
- De nyere tilføyelsene som fjernes eller tildekkes, har relativt lav/underordnet verdi.
- Kulturminnet er ikke for sterkt endret. Hus som har fått ny takform, hovedvolum eller lignende bør bevares slik de er. Tilbakeføring av vindustyper og kledning på en bygning med intakt hovedform, kan derimot være aktuelt.

ANDENES FYRSTASJON

SPESIELL DEL

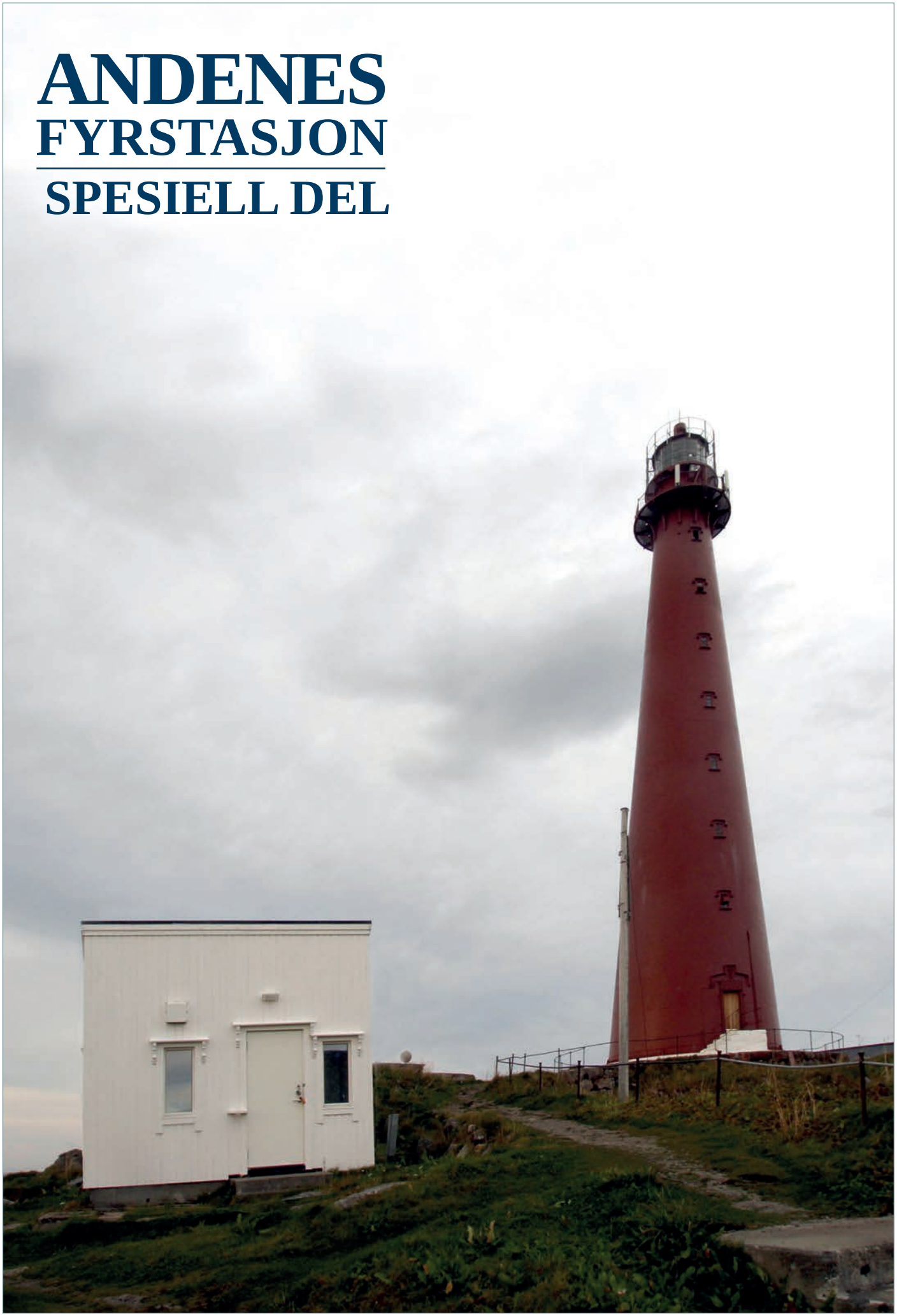

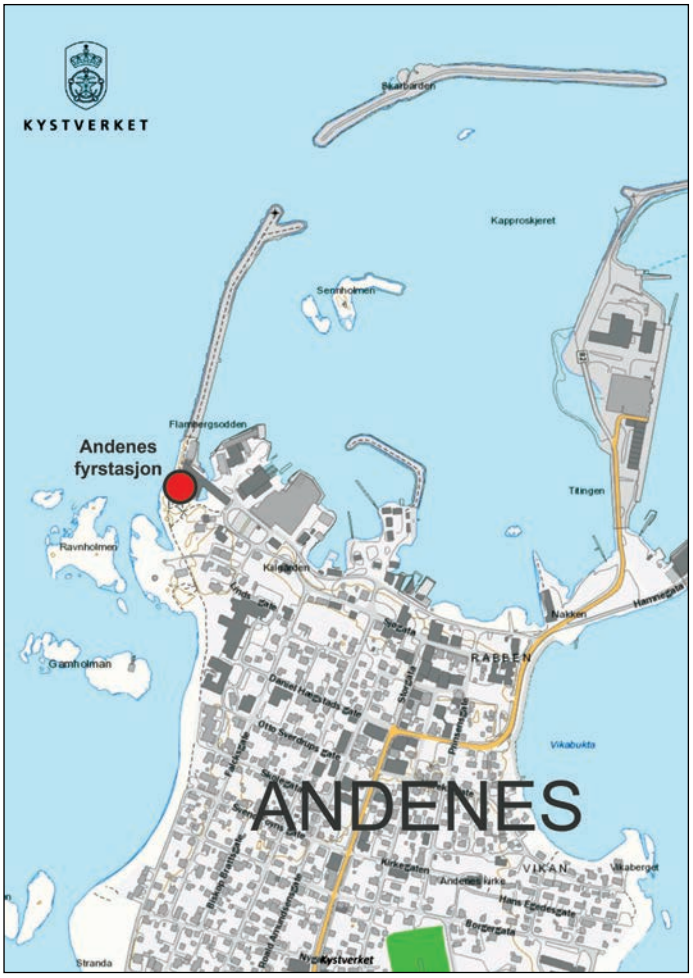

Kart

Situasjonskart

Hentet fra fredningsvedtaket.
Tegning: Sven Poulsson.

Kart over fredningsområdet ved Andenes fyrstasjon:

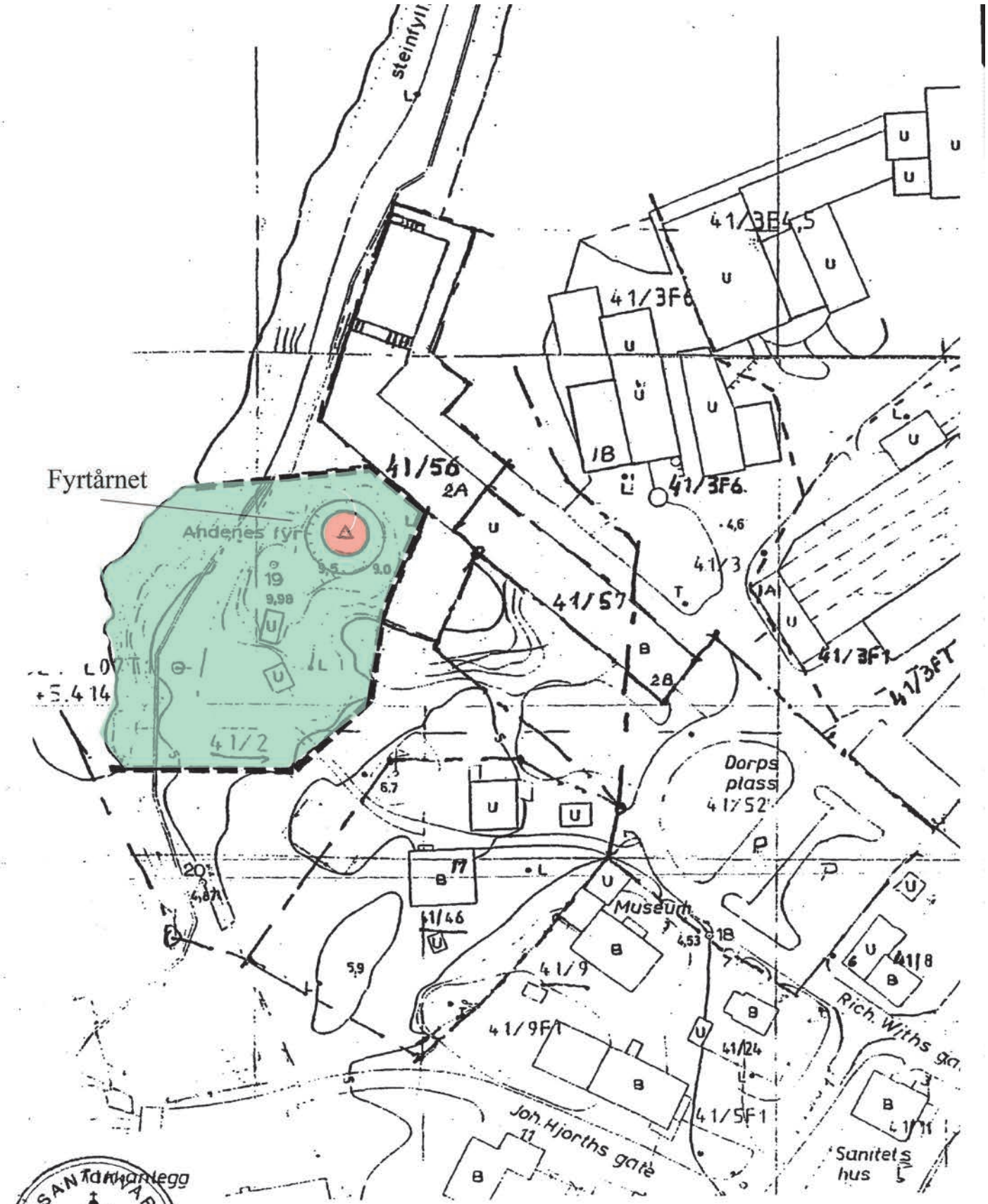

ANDENES FYRSTASJON (STATEN V/ KYSTVERKET)
GNR. 41 BNR. 2, ANDØY KOMMUNE

AVGRENSNING AV FREDNINGSOMR.

13. JULI 1998, RIKSANTIKVAREN

MÅLESTOKK 1:1000

RIKSANTIKVAREN OSLO

Faktaopplysninger om Andenes fyrstasjon

Eiendomsinformasjon			
Opprettet		1859	
Fylke	Nordland	Region	Kystverket
Kommune		1871 Andøy	
Fyrlistenummer		822000	
Dato for fredningsvedtak		2. november 1999	
Andre vernebestemmelser		Ingen andre vernebestemmelser.	
Eiendom (kommunenr., gårdsnr., bruksnr.)		1871 / 41 / 2	
Nummer i Askeladden	87398-1	Grunneier	Staten v/ Kystverket
Utleie		Museum Nord	

Oversikt over registrerte bygninger og konstruksjoner

Byggnr. i fredn. vedtaket	Bygnings-type	Bygg-status	GAB-nr.	Nummer i Aske-ladden	Verneklasse / §	Omfanget av fredningen
1	Fyrtårn	Intakt	190327078	87398-1	Klasse 1, kulturmin-neloven § 15	Fredningen gjelder bygningens eksteriør og interiør.
	Det fredete området				Klasse 1, kml § 19	Fredningsområdet omfatter deler av eiendommen på gnr. 41 bnr. 2. Fredningsområdet starter på nordvestsiden av fyrtårnet hvor regulerings-grensen for spesialområdet (S6) begynner. Fredning-sgrensen går i rett linje mot øst og langs fjellveggen til den treffer husveggen på gnr. 41 bnr. 56. Grensen fortsetter mot sørøst langs veggen på bygningen på østsiden av fyrtårnet. Fra bygningens sørvestre hjørne går fredning-sgrensen rett sør til yttersiden av kollen, for så å dreier mot sørvest til nederst del av gangtrappen, for så å gå rett mot vest ut til sjøen, innerst i viken. Fredningsområdet og den fredete bygningen er avmerket på vedlagte kart datert 13. juli 1998 og påført Riksantikvarens stempel, se side 10.

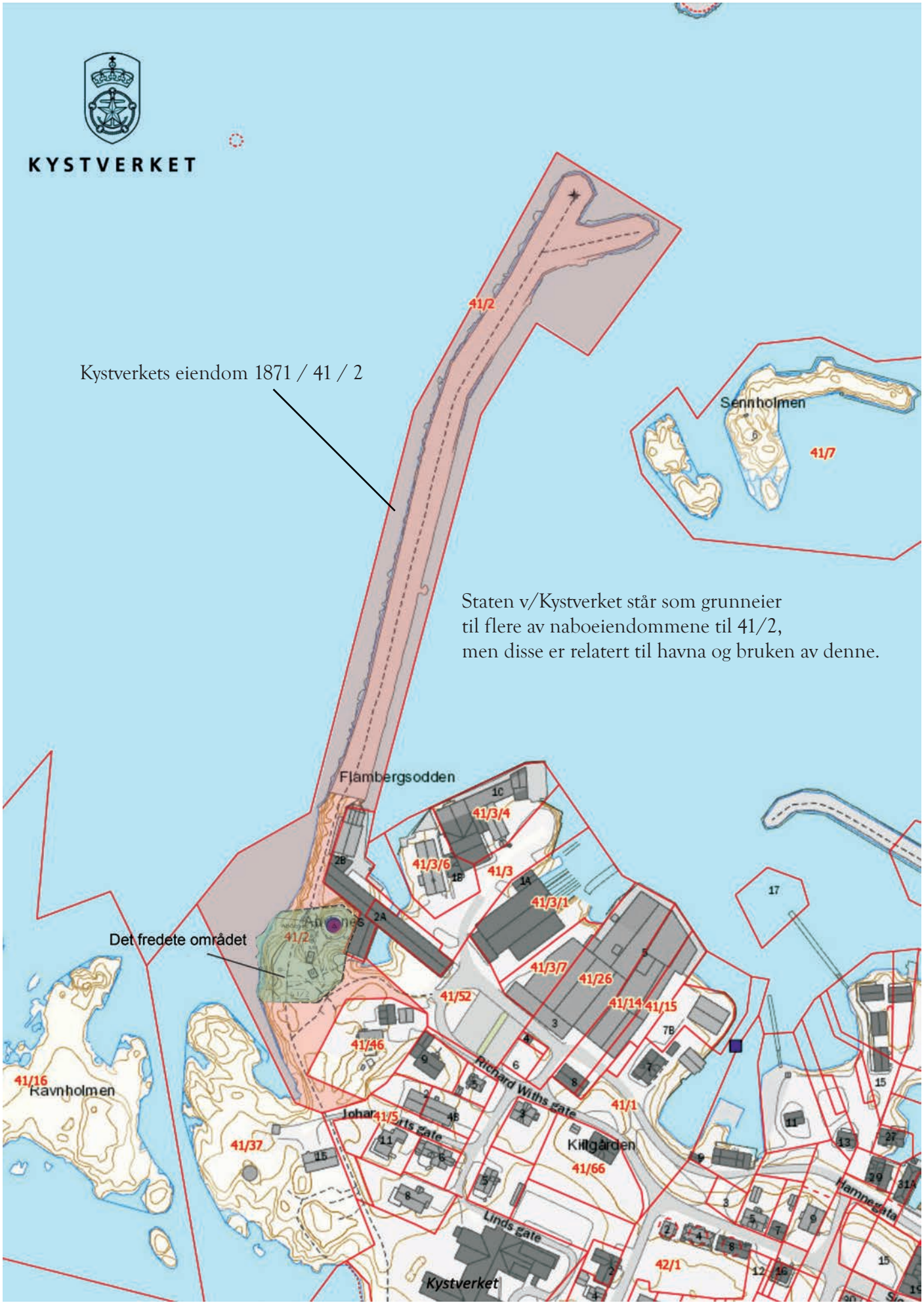
KYSTVERKET
Kystverkets eiendom 1871 / 41 / 2
Staten v/Kystverket står som grunneier
til flere av naboeiendommene til 41/2,
men disse er relatert til havna og bruken av denne.
Det fredete området
41/2
Sennholmen
41/7
Flambergsodden
41/3/4
41/3/6
41/3
41/3/1
41/3/7
41/26
41/14
41/15
41/52
41/46
41/16
Ravnholmen
41/37
Richard Withs gate
Johan Arts gate
41/1
Kirkegården
41/66
Lands gate
Kystverket
42/1
Hammergata

Litt om fyrstasjonens historikk	Andenes fyr ble opprettet i 1859. Det er et kystfyr som først og fremst ble oppført for å gi landkjenning for handelsfartøy som skulle til og fra byene Tromsø og Hammerfest. Tårnet på Andenes er bygget i støpejern. Det ble levert fra Marinens verft i Horten. Det var stadige forsinkelser med leveringene, når delene kom frem til Andenes oppdaget man at skruer manglet og at det var glemt å lage skruehull i flere bjelker. Det tok derfor tre år å bygge fyret ferdig. Innvendig ble støpejernstårnet foret med murstein, og over 90 000 stein gikk med. Lykta ble støpt på Næs Jernverk, og fyrapparatet med linse av 2. orden var fransk. Arbeidsbestyrer på fyret på Andenes var Le Maire, og de fleste av formenn og arbeidere kom fra Sunnmøre. I tillegg til tårnet ble det oppført en fyrvokterbolig og et uthus i laftverk. Boligen hadde fem værelser og kjøkken i første etasje, og i annen etasje var det innredet en leilighet til en assistent, med tre små rom og kjøkken. Assistenten ble ansatt i 1865. I 1878 ble det oppført en oljebod. Det ble også bygget en torv- og matbod i 1889. Fyrvokteroligen ble reparert og ominnredet både i 1897 og i 1910. Telefon mellom fyrtårn og bolig ble installert i 1888. I 1948 satte Televerket opp et radiofyr beregnet på luftfart og Svalbard-trafikken, og noen år senere ble radiofyret installert i selve fyrtårnet. I 1978 ble et nytt radiofyr for luftfarten opprettet ca. 1 km fra fyrtårnet. Radiofyret i tårnet ble da ombygget til et rent maritimt anlegg, som var i drift frem til 1986. Andenes fyrstasjon fikk elektrisk strøm i 1953. Da ble fyrlyset kraftig forsterket med ny lampe. Det ble bygget et lite maskinhus med dieselaggregat som reserve. Andenes fyr ble automatisert og avfolket i 1978. Alle bygningene på fyrstasjonen, unntatt selve tårnet og maskinhuset, er solgt til privat eier.
Vernestatus	Fyrstasjonen er fredet etter kulturminneloven §15 (bygning) og §19 (området).
Formålet med fredningen	Formålet med fredningen av Andenes fyrstasjon er å bevare et kulturhistorisk og arkitektonisk verdifullt bygningsanlegg tilknyttet sjøfart, fyrvesen og kystkultur med fyrtårn og øvrige bygninger på fyrstasjonen og området rundt fyrstasjonen.
Fra Riksantikvarens frednings-begrunnelse	Fyrtårnet har stor aldersverdi og høy grad av opprinnelighet. Fyret har meget stor miljøbetydning som del av havnen og bebyggelsen på Andenes. Det er spesielt fyrstasjonens miljøbetydning på Andenes Riksantikvaren legger vekt på når det gjelder fyrstasjonens verneverdi. Etter Riksantikvarens oppfatning er det nødvendig å frede det avsatte området rundt fyrtårnet for å oppnå hensikten med områdefredningen, nemlig å bevare virkningen av kulturminnene i miljøet.
Fyrstasjonens egenart, sårbarhet og tålegrense	Andenes fyr er et kystfyr. Fyrtårnet er høyt og markant mot den lave bebyggelsen på stedet, et ruvende landemerke. Fyrtårnet er et viktig indentitetsskapende element på stedet, og står sentralt i folks bevissthet. Det utgjør samtidig et sterkt element i havnebildet på Andenes.
Kystverkets føringer for ny bruk og videre utvikling	Museum Nord driver aktivt med formidling av kyst- og fyrhistorie, bl.a. gjennom videofilmer som vises i tårnet. Det virker som fyret er en viktig del av lokalbefolkningens identiet, og er tydeligvis et populært besøksmål.

FYRTÅRNET

Bygningens navn	Fyrtårn
Nummer i Askeladden	87398-1
GAB nr.	190327078
Byggnr. i fredn.vedtak	1
Byggeår	1859
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet
Opprinnelig funksjon	Fyrtårn
Fredningsomfang	Eksteriør og interiør
Navigasjonsinstallasjon	2. ordens linseapparat

Bygningsbeskrivelse	Fyret er 40 m høyt og et av landets høyeste støpejernstårn. Den øvrige bebyggelsen med tidligere fyrvokterbolig, uthus og maskinhus ligger litt sør for fyrtårnet. Fyrvokter-bolig og uthus er solgt til privat eier. Det høye støpejernstårnet er levert fra Marinens Verft i Horten. Lyktehuset er laget på Næs Jernverk. Tårnet er malt rødt og er omkranset av to utvendige gallerier, den ene utenfor lyktehuset og den andre en etasje nedenfor. Innvendig er tårnet foret med teglstein. Fyret har et stort, fransk 2. ordens linseapparat og en del eldre utstyr bevart. Fyrtårnet har flere opprinnelige elementer bevart, bl.a. tårntrapp.
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell 2. Fundament: Betong 4. Utvendige trapper og ramper: Støpt betong 5. Gulv på grunn: Betong 6. Yttervegger: Støpejern 7. Ytterdører: Teak ramtre dør 8. Vinduer: Støpejern 9. Tak: Kjegleformet metalltak 10. Taktekking: Metallplate / stål 11. Takrenner og nedløp: takrenne innebygget i takflaten 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Bindingsverk med trekledning 16. Etasjeskiller: Betong / Stålbjelker med bord 17. Innvendige trapper: Støpejernselementer 18. Piper og ildsteder: Ingen 19. Luker og ventilasjon: Ventiler i fyrlykt 20. Galleri og balkong: Støpejernsplattinger på støpejernkonsoller med jernspiler til rekkverk.
Endringshistorikk	Tårnet er autentisk med unntak av mindre inngrep grunnet den teknologiske utviklingen.
Retningslinjer for videre utvikling	Det er verken nødvendig eller ønskelig med bygningsmessige endringer av fyrtårnet. Det vil være naturlig med en økning i antall besøkende til tårnet, og i den formidlingen Museum Nord driver, vil fyret være en betydelig ressurs. Det vil være et samarbeid mellom Kystverket og Museum Nord om tilrettelegging for formidlingstiltak. Det skal ikke være adgang til selve navigasjonsinstallasjonen for andre enn Kystverkets personell. Besøkende kan få tilgang til galleriet i følge med ansvarlig person. Antall personer er regulert i egen instruks.
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper. Endring av eksisterende eller montering av ny fast innredning / installasjon er søknadspliktig. Dette gjelder også i forbindelse med Kystverkets egen virksomhet.

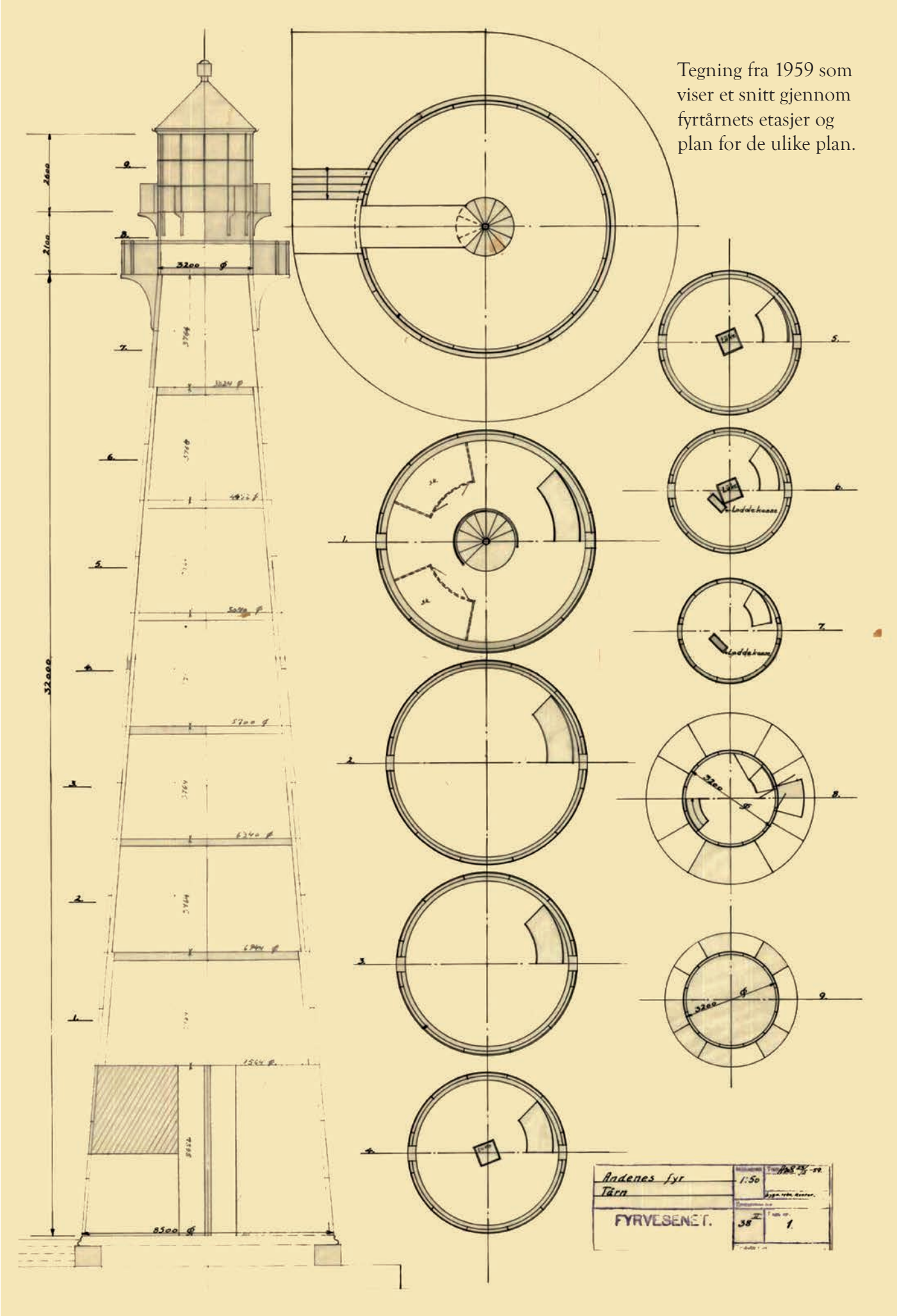

Tegning fra 1959 som viser et snitt gjennom fyrtårnets etasjer og plan for de ulike plan.

Over: Fyrlykta er laget ved Nes Jernverk ved Arendal.
Under: Inngangen til tårnet .

Over: Overflaten av støpejernstårnet.

Under: Oscar II's monogram over inngangen.

Under: Inni tårnets sokkel ble det murt inn 90 000 murstein.

Flere etasjer i tårnet er viet formidling av lokal og nasjonal fyrhistorie. Plakater og videoer sørger for god formidling.

Forbindelsen mellom etasjene løses ved åpne tretrapper og element-trapper i støpegods.

Under: Et større skap inneholder en stor samling objekter fra fyret.

Over: Galleri med solide braketter i støpejern.

Over: Spennende konstruksjoner med himling i fyrlykta, lyre for utlufting og strekkfisker til å holde det hele sammen.

Over: En mektig utsikt fra galleriet.
Under: Galleriet, vindusrammene i støpejern og linsesystemet.

Under og nede t.h.: Linsesokkel levert av Henry-Lepathe i Paris.

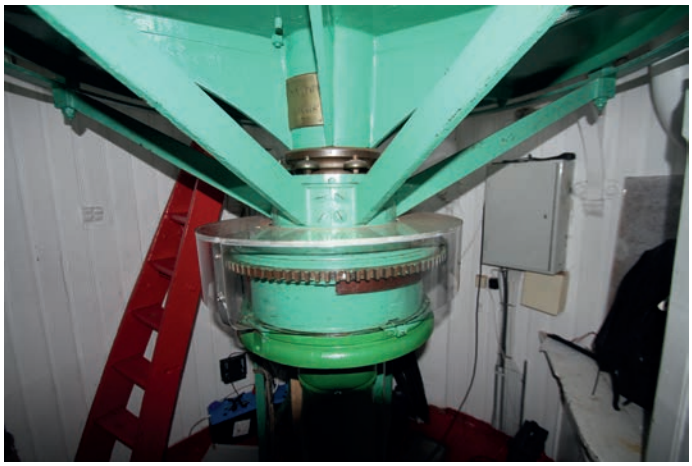

Fyrlykt og linse

Det fredete området

Fra Riksantikvarens fredningsvedtak:

Omfanget av fredningen:
Fredningsområdet omfatter deler av eiendommen på gnr. 41 bnr. 2. Fredningsområdet starter på nord-vest-siden av fyrtårnet hvor reguleringsgrensen for spesialområdet (S6) begynner. Fredningsgrensen går i rett linje mot øst og langs fjellveggen til den treffer husveggen på gnr. 41 bnr. 56. Grensen fortsetter mot sørøst langs veggen på bygningen på østsiden av fyrtårnet. Fra bygningens sørvestre hjørne går fredningsgrensen rett sør til yttersiden av kollen, for så å dreier mot sørvest til nederst del av gangtrappen, for så å gå rett mot vest ut til sjøen, innerst i viken.

Fredningsområdet og den fredete bygningen er avmerket på vedlagte kart datert 13. juli 1998 og påført Riksantikvarens stempel, se s. 10.

Innenfor fredningsområdet er det foruten bygningene kulturminner som rester etter jernbanetrase som ble brukt ved bygging av moloen nord for fyret, gangvei, trapp, rødmalte stangjernsrekkverk, tufter etter oljebod og rester etter tyske befestninger.

Formålet med fredningen:
Etter Riksantikvarens oppfatning er det nødvendig å frede det avsatte området rundt fyrtårnet for å oppnå hensikten med områdefredningen, nemlig å bevare virkningen av kulturminnene i miljøet.

Fredningsbestemmelser:
Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre anleggets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen.

Kystverkets kommentarer:

Skjøtsel av området:
Ved skjøtsel av uteområdet skal det tas utgangspunkt i nåværende, eventuelt tidligere situasjon.

Skilting:
All utendørs skilting er søknadspliktig. Det skal legges opp til en nøktern og enhetlig bruk av skilting. Skiltingen skal være i tråd med Kystverkets retningslinjer for skilting, og hovedformålet er formidling av fyrstasjonens historie. Andre offentlige myndigheters skilting skal i størst mulig grad tilpasses Kystverkets skilting.

Annet: Maskinhuset er ikke eksplisitt fredet gjennom §15, men er fredet gjennom områdefredningen.

Oversikt over Kystverkets fyrstasjoner

Region	Fredete fyrstasjoner	Bygninger i Kystverkets eie	Ikke fredete fyrstasjoner	Bygninger i Kystverkets eie	SUM
Sørøst	20		8		28
	Torbjørnskjær		Struten		
	Homlungen		Strømtangen Fredrikstad		
	Færder		Digerudgrunnen		
	Store Færder (ruin)		Steilene		
	Svenner		Tvistein		
	Stavernsodden		Langøytangen	delvis	
	Jomfruland		Songvår		
	Strømtangen Kragerø		Søre Katland		
	Stavseng				
	Lyngør				
	Ytre Møkkalasset				
	Store Torungen				
	Lille Torungen				
	Homborsund				
	Grønningen				
	Oksøy				
	Ryvingen				
	Hatholmen				
	Lindesnes				
	Lista				
Vest	12		11		23
	Eigerøy	delvis	Lille Prestskjær		
	Feistein		Viberodden		
	Kvitsøy		Flatholmen		
	Geitungen		Fjøløy		
	Utsira		Ryvarden	delvis	
	Røværsholmen		Holmengrå		
	Slåtterøy		Kvanhovden		
	Hellisøy		Hendanes		
	Utvær		Ulvesund		
	Geita		Skongenes		
	Ytterøyane		Kråkenes		
	Stabben				
Midt-Norge	19		16		35
	Runde		Svinøy		
	Grasøyane		Flåvær		
	Hogsteinen		Lepsøyrev		
	Alnes	delvis	Erkna		
	Ulla		Storholmen		
	Ona	delvis	Flatflesa		
	Kvitholmen		Bjørnsund		
	Grip		Hestskjær		
	Haugjegla		Stavenes		
	Sletringen		Tyrhaug		
	Sula	delvis	Skalmen		
	Vingleia		Terningen		
	Halten		Finnvær		
	Kjeungskjær		Asenvågøy		
	Kaura		Grinna		
	Buholmråsa		Gjeslingene		
	Kya				
	Nordøyan				
	Sklinna				
Nordland	10		8		18
	Bremstein		Ytterholmen		
	Åsvær		Træna		
	Myken		Kalsholmen		
	Landegode		Tennholmen		
	Måløy-Skarsholmen		Barøy		
	Tranøy		Moholmen		
	Skrova		Glåpen		
	Skomvær		Værøy		
	Anda				
	Andenes				
Troms og Finnmark	7		3		10
	Hekkingen		Torsvåg		
	Fugløykalven		Fruholmen		
	Slettnes		Helnes		
	Kjølnes				
	Makkaur				
	Vardø				
	Bøkfjord				Tils.
Totalt antall	68		46		114

Senter for eiendom og kultur
28.06.2012

SAKSBEHANDLER
førstekonsulent Liv Nygaard
DERES REF.

VÅR REF.
98/02537-10
Ark. B-430

INNVALGSTELEFON
22 94 04 93
DERES DATO

VÅR DATO

TELEFAKS
22 94 04 07

- 2 NOV. 1999

Likelydende brev til:

- Kystdirektoratet
- Kystverket 4. distrikt
- Andøy kommune
- Nordland fylkeskommune

ANDENES FYRSTASJON - GNR. 41 BNR. 2
(STATEN V/KYSTDIREKTORATET) - ANDØY KOMMUNE

VEDTAK OM FREDNING MED HJEMMEL I LOV OM KULTURMINNER §§ 15 OG 19, JFR. § 22

Med hjemmel i lov om kulturminner av 9. juni 1978 nr. 50 §§15 og 19, jfr. § 22, fatter herved Riksantikvaren vedtak om fredning av Andenes fyrstasjon, Andøy kommune.

Myndighet til å fatte vedtak om fredning er delegert fra Miljøverndepartementet til Riksantikvaren ved departementets vedtak av 30. juni 1989 med endringer fastsatt 23. desember 1992.

Omfanget av fredningen

Fredningsvedtaket omfatter støpejernstårn med fyrlykt i henhold til lov om kulturminner § 15.

Fredningen gjelder fyrtårnets eksteriør og interiør.

Fredningsvedtaket omfatter videre et område rundt fyrstasjonen i henhold til lov om kulturminner § 19. Fredningsområdet omfatter deler av eiendommen på gnr. 41 bnr. 2. Fredningsområdet starter på nordvest-siden av fyrtårnet hvor reguleringsgrensen for spesialområdet (S6) begynner. Fredningsgrensen går i rett linje mot øst og langs fjellveggen til den treffer husveggen på gnr. 41 bnr. 56. Grensen fortsetter mot sørøst langs veggen på bygningen på østsiden av fyrtårnet. Fra bygningens sørvestre hjørne går fredningsgrensen rett sør til yttersiden av

Dronningensgate 13
Postboks 8196 Dep, 0034 Oslo
n: h:\fyr\nordland\andenes\vedtak.doc
Telefon: 22 94 04 00 Telefaks: 22 94 04 04 Internett: riksantikvaren@ra.dep.no

kollen, for så å dreier mot sørvest til nederst del av gangtrappen, for så å gå rett mot vest ut til sjøen, innerst i viken.

Fredningsområdet og den fredete bygningen er avmerket på vedlagte kart datert 13. juli 1998 og påført Riksantikvarens stempel, vedlegg 1.

Formålet med fredningen

Formålet med fredningen av Andenes fyrstasjon er å bevare et kulturhistorisk og arkitektonisk verdifullt bygningsanlegg tilknyttet sjøfart, fyrvesen og kystkultur med fyrtårn og øvrige bygninger på fyrstasjonen og området rundt fyrstasjonen.

Fredningsbestemmelser

De følgende fredningsbestemmelsene er fastsatt med hjemmel i lov om kulturminner §§ 15 og 19. Bestemmelsene gjelder i tillegg til kulturminnelovens bestemmelser om vedtaksfredete kulturminner fra nyere tid samt forskrift om faglig ansvarsfordeling.

1. Riving
Det er ikke tillatt å rive bygningen eller deler av den.

2. Ombygging
Det er ikke tillatt å bygge om bygningens eksteriør eller interiør.

3. Utskifting av materialer mm
Utskifting av bygningselementer eller materialer, forandring av overflater eller annet arbeid utover vanlig vedlikehold i bygningenes eksteriør eller interiør, er ikke tillatt.

4. Tilbakeføring
Tilbakeføring til opprinnelig eller tidligere utseende kan tillates under forutsetning av at tiltaket kan gjøres på dokumentert grunnlag og etter godkjennelse av forvaltningsmyndighet.

5. Vedlikehold
Vedlikehold og istandsetting skal utføres med tradisjonelle materialer og metoder tilpasset bygningenes egenart og opprinnelige bygningstekniske løsninger.

6. Det fredete området
Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre anleggets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen.

7. Fredningen skal ikke være til hinder for den tekniske drift av fyrstasjonen.

Følger av fredningen

Når det gjelder behandling av fredete områder, bygninger og anlegg, vises det til bestemmelsene i lov om kulturminner §§ 15a-19 og 21 samt fredningsbestemmelsene over.

I henhold til Miljøverndepartementets vedtak om delegering av 30. juni 1989 med endringer av 23. desember 1992 er forvaltningen av fredete områder, bygninger og anlegg lagt til den enkelte fylkeskommune. Riksantikvaren er klageinstans for enkeltvedtak fattet av fylkeskommunen, jfr. forvaltningsloven § 28.

I henhold til lov om kulturminner §§ 15a og 19 kan departementet i særlige tilfelle gi dispensasjon fra fredningen for tiltak som ikke medfører vesentlige inngrep i det fredete kulturminnet eller området. Denne dispensasjonsmyndigheten er i henhold til forskrifter av 23. desember 1992 delegert til den enkelte fylkeskommune.

Fredningen medfører at det må søkes om tillatelse til å sette i verk alle typer bygningsmessige arbeider og utomhusarbeider utover vanlig vedlikehold innenfor det fredete området. Søknad om tillatelse skal sendes fylkeskommunen som avgjør om tiltaket kan iverksettes. Er det tvil om et tiltak er å anse som vanlig vedlikehold, skal fylkeskommunen kontaktes.

Det er eier som har ansvaret for det løpende vedlikehold av fredete bygninger, anlegg og områder.

Bakgrunn for fredningssaken

Fredningen av Andenes fyrstasjon har sin bakgrunn i et samarbeid mellom Kystdirektoratet og Riksantikvaren om utarbeidelse av en plan for bevaring og bruk av fyrstasjonene i landet. På grunnlag av planen er det valgt ut et representativt utvalg av landets fyrstasjoner som skal vernes gjennom fredning.

Fyrstasjonene langs kysten er markante kulturminner som på en spesiell måte er med på å karakterisere Norge som kyst- og sjøfartsnasjon. Fyrstasjonene har både kulturhistorisk og arkitektonisk verdi; kulturhistorisk ved deres tilknytning til sjøfart, fyrvesen og kystkultur og arkitektonisk ved deres særegne form og plassering. Oppbyggingen og utviklingen av et landsomfattende fyrsystem med over 200 fyrstasjoner spredt langs hele kysten, er et av de mest omfattende prosjekter den norske stat har gjennomført.

I dag er fyrstasjonene utsatt for store forandringer med hensyn til bruk og drift. Dette har gjort det nødvendig å ta stilling til hvilke fyrstasjoner som skal bevares i sin nåværende form. Gjennom fredning vil Riksantikvaren legge antikvariske prinsipper og retningslinjer til grunn for den videre behandling og bruk av fyrstasjonene. Dessuten ønsker Riksantikvaren at fyrstasjonene skal ha fredningsstatus som kulturminner av nasjonal verdi og interesse.

Eiendomsforhold. Reguleringsmessig status

Staten v/Kystdirektoratet står som eier av Andenes fyrstasjon.

Fyrstasjonen ligger innenfor et område som er regulert til spesialområde med formål bevaring.

Andenes fyrstasjon som kulturminne. Beskrivelse av anlegget

Andenes fyrstasjon ligger på Andøya nord i Vesterålen. Stasjonen ligger helt nede ved havnen som en del av bebyggelsen i Andenes. Fyrstasjonen ble opprettet i 1859 og er et kystfyr. Fyret er 40 m høyt og et av landets høyeste støpejernstårn. Den øvrige bebyggelsen med tidligere fyrvokterbolig, uthus og maskinhus ligger litt sør for fyrtårnet. Fyrvokterbolig og uthus er solgt til privat eier.

Det høye støpejernstårnet er levert fra Marinens Verft i Horten. Lyktehuset er laget på Nes jernverk i Arendal. Tårnet er malt rødt og er omkranset av to utvendige gallerier, den ene utenfor lyktehuset og den andre en etasje nedenfor. Innvendig er tårnet foret med teglstein. Fyret har et stort, fransk 2. ordens linseapparat og en del eldre utstyr bevart. Fyrtårnet har flere opprinnelige elementer bevart, bl.a. tårntrapp.

Innenfor fredningsområdet er det foruten bygningene kulturminner som rester etter jernbanetrase som ble brukt ved bygging av moloen nord for fyret, gangvei, trapp, rødmalte stangjernsrekkverk, tufter etter oljebod og rester etter tyske befestninger.

Fyrstasjonen er automatisert og avfolket.

Nærmere beskrivelse

For nærmere beskrivelse av Andenes fyrstasjons historie vises det til vedlagte utdrag fra «Norges fyr» (Bjørkhaug og Poulsson - Oslo 1986), vedlegg 2.

Vurdering av kulturminnet. Begrunnelse for fredningsvedtaket

«Nasjonal verneplan for fyrstasjoner»s vurdering

I «Nasjonal verneplan for fyrstasjoner» er det gitt følgende vurdering av Andenes fyrstasjon:

«Fyrtårnet har stor aldersverdi og høy grad av opprinnelighet. Fyret har meget stor miljøbetydning som del av havnen og bebyggelsen på Andenes.»

Det følger av lov om kulturminner § 15 at Riksantikvaren kan frede byggverk og anlegg eller deler av dem av kulturhistorisk eller arkitektonisk verdi. Videre kan Riksantikvaren i henhold til lov om kulturminner § 19 frede et område rundt et fredet kulturminne så langt det er nødvendig for å bevare virkningen av kulturminnet i miljøet.

På bakgrunn av vurderingen ovenfor finner Riksantikvaren at Andenes fyrstasjon er et så verdifullt bygningsanlegg i både kulturhistorisk og arkitektonisk sammenheng at det oppfyller betingelsene for fredning etter bestemmelsen i § 15. Det er spesielt fyrstasjonens miljøbetydning på Andenes Riksantikvaren legger vekt på når det gjelder fyrstasjonens verneverdi.

Riksantikvaren finner videre at det er hjemmel for å frede det avsatte området, i henhold til bestemmelsen i § 19. Etter Riksantikvarens oppfatning er det nødvendig å frede det avsatte området rundt fyrtårnet for å oppnå hensikten med områdefredningen, nemlig å bevare virkningen av kulturminnene i miljøet.

Saksgang frem til fredningsvedtaket

Varsel om igangsettelse av fredningssak ble i samsvar med lov om kulturminner § 22.1 meddelt Kystverket 4. distrikt, Andøy kommune og Nordland fylkeskommune i brev av 6. september 1995. Samtidig ble meldingen kunngjort i Nordlandsposten, Nordlands Framtid og Lofotposten. Det er ikke kommet inn uttalelser til varselet.

Det ble deretter utarbeidet fredningsforslag som ble sendt på høring til berørte parter i brev av 29. september 1998. Forslaget ble samtidig lagt ut til offentlig ettersyn i Andøy kommune, Nordland fylkeskommune samt kunngjort i Norsk lysingsblad, Nordlandsposten, Lofotposten og Vesteraalens avis. Det er kommet inn en (1) uttalelse til fredningsforslaget fra Nordland fylkeskommune. Nordland fylkeskommune har behandlet fredningsforslaget i fylkesutvalget 17. desember 1998. Fylkesutvalget slutter seg til Riksantikvarens forslag om å frede Andernes fyrstasjon.

Fredningsforslaget av 29. september 1998 ble i brev av 15. januar 1999 oversendt Andøy kommune for behandling i kommunestyret.

Riksantikvaren har mottatt brev fra Andøy kommune 11. mai 1999. Andøy kommune vedtok å godkjenne fredningsforslaget for Andenes fyrstasjon i kommunestyremøte 12. april 1999. På bakgrunn av kommunestyrets vedtak og ovenstående begrunnelse finner Riksantikvaren det riktig å fatte vedtak om fredning av Andenes fyrstasjon.

Opplysninger om klageadgang og tinglysing

Riksantikvarens fredningsvedtak kan påklages til Miljøverndepartementet, jfr. Forvaltningslovens § 28. Eventuell klage skal stiles Miljøverndepartementet, men

sendes Riksantikvaren. Klagefrist er 3 uker innen mottakelsen av fredningsvedtaket. Fredningsvedtaket vil bli tinglyst av Riksantikvaren i samsvar med lov om kulturminner § 22,5.

Vennlig hilsen

for Nils Marstein
riksantikvar

Unni Grønn

Vedlegg:
- Kart, datert 13. juli 1998
- Kopi av utdrag fra «Norges fyr» (Bjørkhaug, Poulsson - Oslo 1986), vedlegg 2.

Gjenpart m/vedlegg:
- Miljøverndepartementet
- Nordland fylkeskommune, Kulturetaten
- Fylkesmannen i Nordland, Miljøvernavd.

Likelydende brev til:

Kystdirektoratet
Postboks 8158 Dep
0033 Oslo

Kystverket 4. distrikt
Postboks 23
8310 Kabelvåg

Andøy kommune
Postboks 187
8480 Andenes

Nordland fylkeskommune
Prinsensg. 100
8002 Bodø

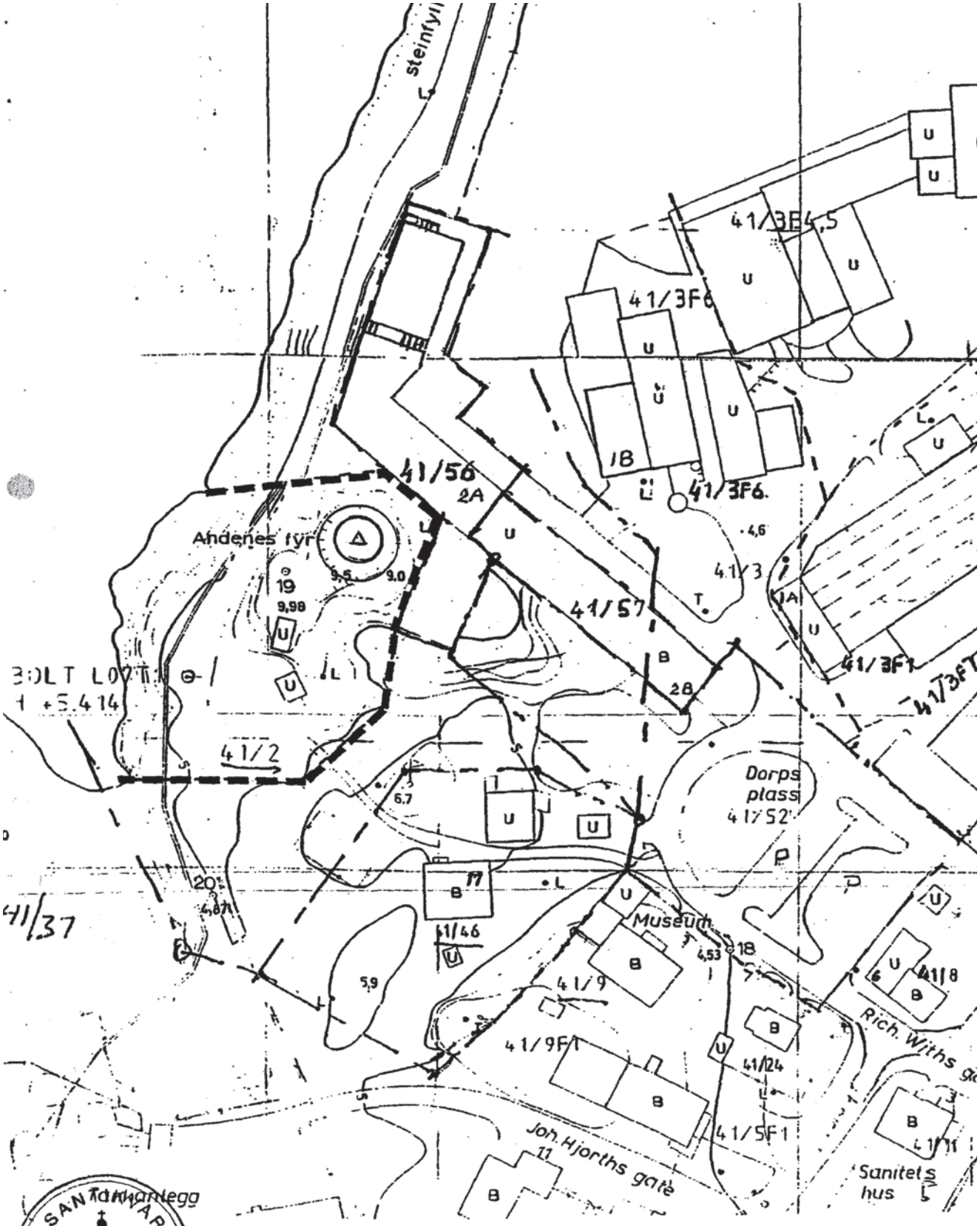

ANDENES FYRSTASJON (STATEN V/ KYSTVERKET)
GNR. 41 BNR. 2, ANDØY KOMMUNE

AVGRENSNING AV FREDNINGSOMR.

13. JULI 1998, RIKSANTIKVAREN

MÅLESTOKK 1:1000

Andenes fyrstasjon

BELIGGENHET:
Andøyas nordpynt.
69 19,4 16 07,4. G.nr. 40, b.nr. 1; g.nr. 41, b.nr. 2; og g.nr. 52, b.nr. 1, Andøy kommune

OPPRETTET:
1859

FYRBYGNING:
Rødt jerntårn, 40,0 m

LYSKARAKTER:
Fast med blink hv. 30. sek.
Hvitt

LYSSTYRKE:
2 358 000 cd (2. orden)

LYSETS HØYDE:
40,0 m over høyvann

LYSVIDDE:
17,8 n mil

BRENNETID:
10.8.—26.4.

RADIOFYR:
1972 rekkevidde 100 n mil,
1978 rekkevidde 50 n mil

Den første fyrkommisjonen i Norge ble oppnevnt i 1828. Kommisjonens undersøkelser var nordover begrenset til området innerst i Vestfjorden. Lofoten, Vesterålen, Troms og Finnmark var således ikke tatt med. Spørsmålet om opprettelse av et fyr på Andenes ble først tatt opp i søknader fra Tromsø og Hammerfest, og fyrkommisjonen av 1840 anbefalte anlegget.

Det ble bevilget midler til fyret på Andenes på budsjettet i terminen 1854—57, men Fyrdirektøren var, etter nærmere studium av forholdene, kommet til at det viktigste nå var å opprette et innseilingsfyr til Vestfjorden. Dermed formet stortingskomiteen sin innstilling slik at beløpet kunne anvendes enten til Andenes eller til innseilingsfyret til Vestfjorden. Fyrkommisjonen av 1855 fikk så i oppdrag å komme med forslag om hvor beløpet skulle benyttes. Innstillingen fra kommisjonen gav et klart svar, nemlig at de bevilgede midler «blive at anvende til Opførelse af et fast Fyr af den 2.den Orden, variert med Blink hvert 3.die Minut paa Andenes».

Under et makeskifte i 1841 da statens eiendom på Andøyas nordligste del ble solgt, var det forbeholdt 10 000 kvadratalen som tomt til et eventuelt fyr. Fyrkommisjonen av 1855 fastslo at det ville være nødvendig å kjøpe eiendommen Kleiv, som tilhørte staten, men hadde ligget ubrukt i 50 år, til bruk for fyrforvalteren.

Som assistenter til fyrforvalteren ble foreslått seks loser som var bosatt på stedet, hver med lønn på 100 spd., fordi de hadde vansker mec livnære seg av losingen alene. Losene hadde hv sine boliger samt en del bygslet grunn. Siden lo: ne hadde mer torvskjær enn de trengte, kunne fy forvalteren overdras deler av det. Fyrkommisj nen foreslo også at stillingen som fyrforvalter bu de besettes av en skipsfører som var godt kje: med farvannet og som kunne fungere som lo oldermann mot den vanlige betaling. Sjelden h: man sett fyrkommisjoner befatte seg med slike d taljer, og sjelden har en sett slik omsorg for fyrfo valterens eller fyrvokterens ve og vel. Ikke rart : en av fyrkommisjonens medlemmer selv søkte sti lingen. At han fikk den, var heller ikke så rart, ha var skipsfører av yrke og vel kvalifisert.

Overslaget som var grunnlag for bevilgninge: til Andenes fyr, var basert på at tårnet skulle byg ges av huggen stein. I 1856 ble det gitt et nyt overslag, nå basert på et tårn i støpejern.

Tårnet ble levert fra Marinens verft i Horten mens lyktehuset ble forarbeidet ved Nes jernverk Fyrapparatet ble som vanlig innkjøpt hos Lepaut i Paris. Le Maire, som hadde vært engasjert a fyrvesenet i flere år, var arbeidsbestyrer. De flest av formenn og fyrarbeidere ble hentet fra Sunnmøre, og utgjorde en meget dyktig og stabil arbeidsstyrke. Det vanlige var at man også tok inr en del folk lokalt. Le Maire klaget over at fiskern ikke var inneforstått med dette å ha kontraktmes sig fast arbeidstid. Når det ble fint sjøvær, forsvan de til havs for å fiske, og arbeidsbestyreren trygle om å få flere sunnmøringer til neste termin.

Foruten det høye støpejernstårnet ble det oppført fyrforvalterbolig og uthus av laftverk. Støpejernstårnet ble innvendig fôret med murstein, og 90 000 stein gikk med. Boligen var på fem værelser og kjøkken i første etasje, og til en mulig fremtidig assistent var det innredet bolig i annen etasje på tre små værelser og kjøkken.

Det var stadig forsinkelser med leveringen av tårnet fra Horten. Ved fremkomsten viste det seg flere mangler, som glemte skruer, manglende skruhull i jernbjelker og tårngalleri m.m. Men endelig ble Andenes fyr tent den 24. september 1859.

I 1865 søkte de seks ansatte losene avskjed fra fyrtjenesten. Siden fyret kom, hadde losingene øk sterkt, og losenes inntekter gav et godt utkomme Følgelig ble det ved en kgl. res. 23.8.1865 bestem

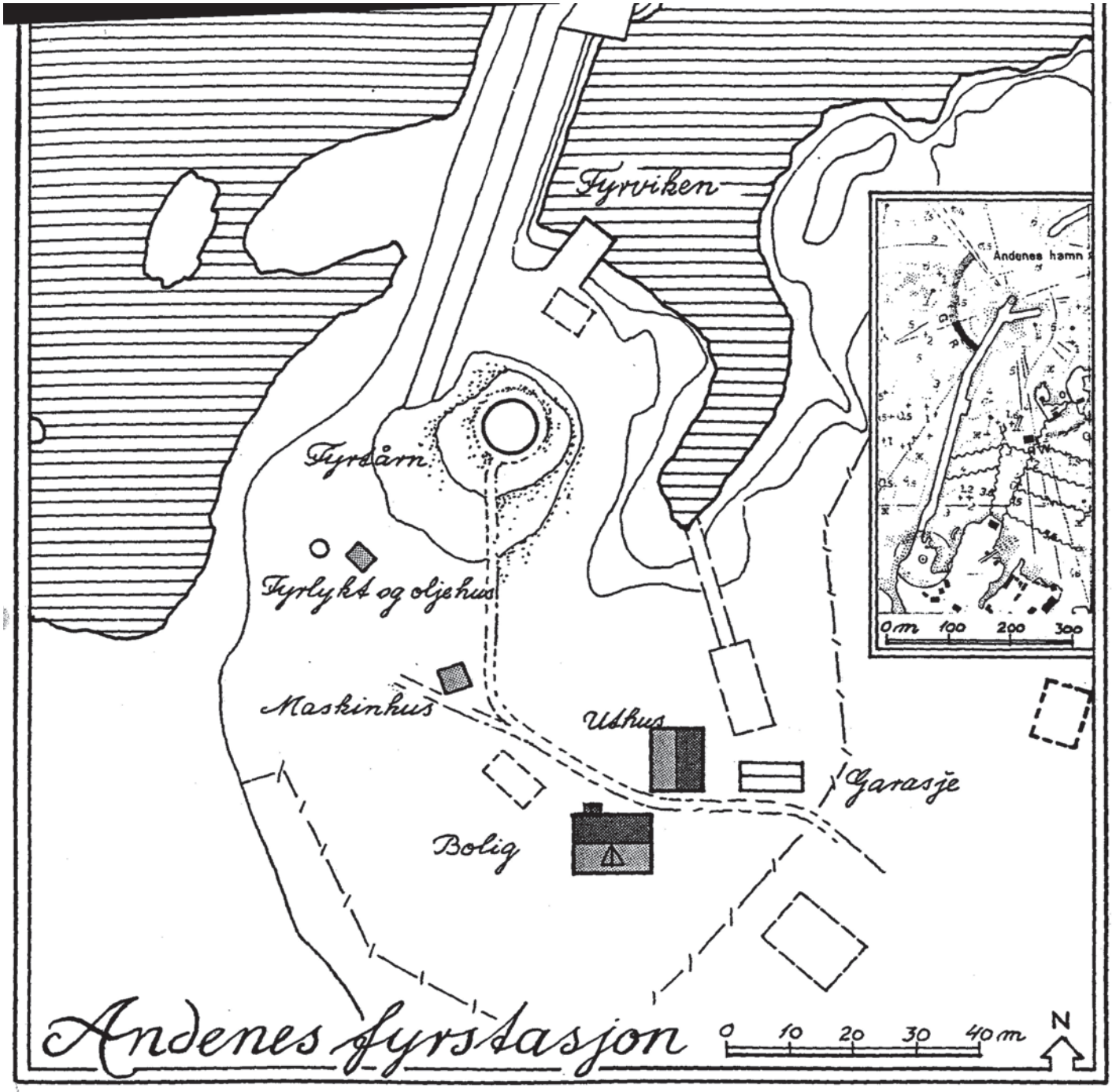

Tegning etter kart merket S.H.V. 1922 og utsnitt av sjøkart (innfelt).

at det skulle ansettes en fast assistent med en lønn på 200 spd. I den anledning uttalte Fyrdirektøren at fyrets røkt ikke ville lide ved å få én assistent i stedet for seks.

I 1878 ble det ført opp en liten oljebod og i 1889 en torv- og matbod. Telefon mellom fyrtårn og bolig ble satt opp i 1888. I 1897 ble det foretatt en større reparasjon av boligen, og det samme i 1910 da bl.a. assistentens leilighet ble ominnredet.

I 1948 opprettet Televerket et radiofyr på A nes beregnet på luftfart og Svalbard-trafikken ble plassert i et lite hus ved fyrtårnet, men ble vet av Televerket. Da Andenes fyr skulle aut tiseres, ble Televerkets radiofyr flyttet til a etasje i fyrtårnet. I 1978 ble et nytt radiofyr sielt for luftfartsformål opprettet og plassert ca. 1 km fra fyrtårnet. Radiofyret i tårnet ble overtatt av fyrvesenet, og ombygd til et rent maritimt an-

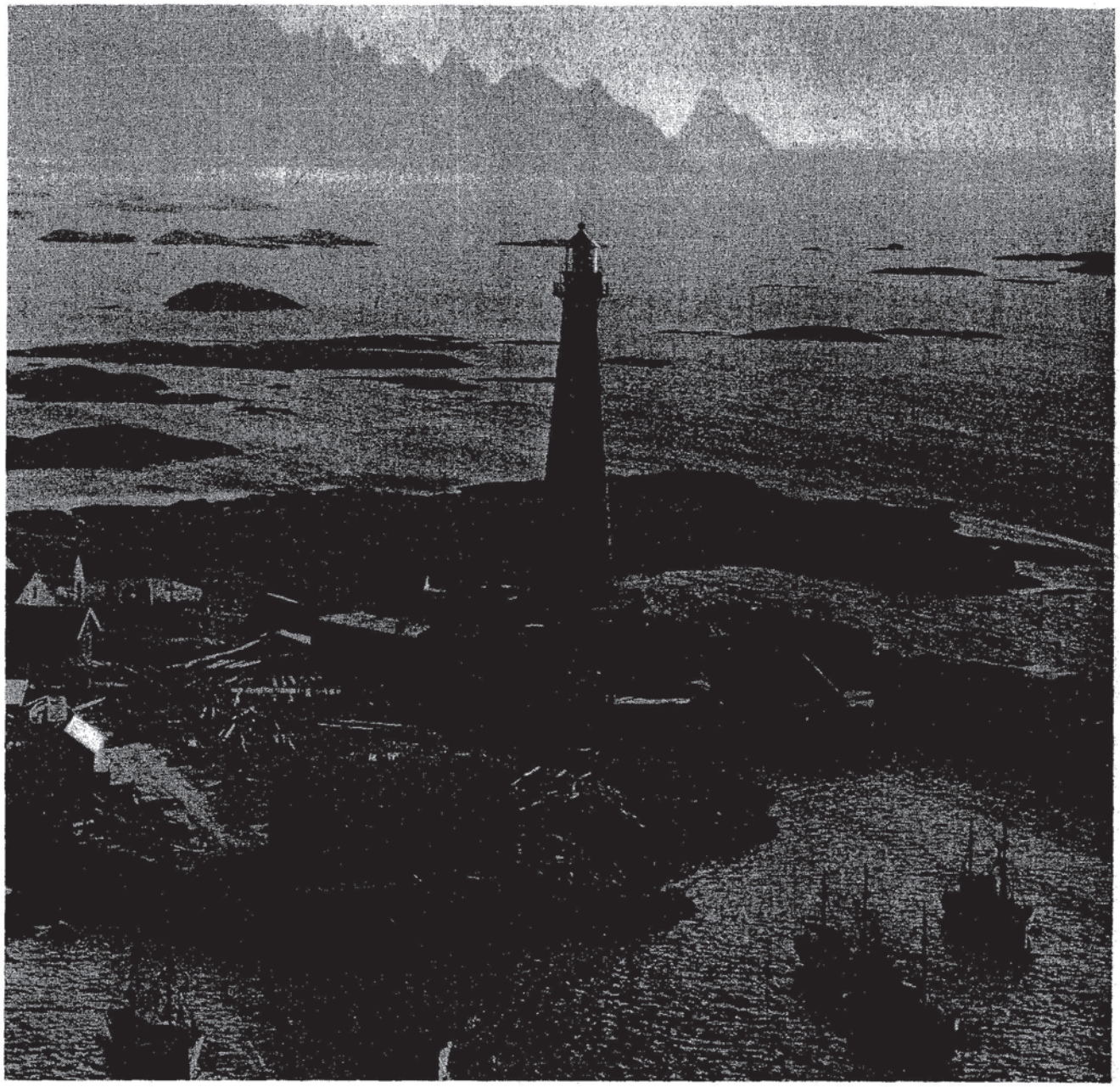

Andenes fyrstasjon. Bolig og uthus til venstre for fyret. Bygningene ved fyret tilhører private bedrifter, etablert lenge etter at fyret ble bygd. Foto Kystdirektoratet.

legg, synkronisert til samsending med Hekkingen fyr. Det ble lagt ned i 1986.

Andenes fyrstasjon fikk i 1953 innlagt elektrisk strøm fra Andøya kraftlag. Fyrlyset ble vesentlig forsterket ved montering av en lampe på 1000 W. Et lite maskinhus ble satt opp med dieselaggregater som reserve.

Fyrvesenets eiendomsforhold ved fyrstasjonen er i årenes løp endret flere ganger pga. utskiftninger og behov for boliger i tettstedet, ny fyrplass m.m. Erstatningsjord er tildelt til dels langt fra havnen. I 1888 ble det fradelt en parsell til bygging av et bedehus som skulle stå under kontroll av sognepresten. En fiskeribedrift har fått bygslet grunn og har bygd ut sine lokaler like ved fyret. I 1970-årene ble en del av eiendommen vest for fyret stilt til disposisjon for Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Forskningsråd for anlegg av prøvestasjonen Oksebåsen, samt til tomter for kontorer og boliger.

I 1978 ble fyret automatisert og avfolket, og i 1983 ble den gamle fyrmesterboligen som en tid hadde vært brukt av havnevesenet under utbygging av Andenes havn, overdratt til kommunen uten vederlag.